

ŠANCE PRO VENKOVSKÝ PROSTOR PLZEŇSKÉHO KRAJE PO VSTUPU ČR DO EVROPSKÉ UNIE

Úvod

V letošním roce se Česká republika stává jedním ze členských států Evropské unie. Tímto krokem tak převezme mimo jiné i povinnost dodržovat pravidla společné politiky rozvoje venkova a zemědělství platná ve všech členských zemích. Na rozdíl od dřívějšího období, mění se názor Evropské unie na charakter směřování podpor do zemědělství jako nejdůležitějšímu hospodářství v krajině. Po vyhodnocení výsledků současné zemědělské politiky dochází k postupnému přeměňování finančních toků od přímých podpor jmenovité produkce k podporám zemědělských podniků obecně a od nich postupně k podporám celého venkovského prostoru.

Podle komisaře EU Franze Fischlera má venkov mnohem větší hodnotu než jen zhodnocení jako prostředí pro zemědělství. Z celkové výměry republiky připadá více než 54 % na zemědělskou půdu, více než 33 % tvoří výměra pozemků, určených k plnění funkcí lesa a 2 % připadá na vodní plochy. V souhrnu jde tedy o plochu o kterou je nutno pečovat a udržovat ji v kulturním stavu. Údržba zemědělské půdy byla v posledních padesáti letech řešena především prostřednictvím výroby zemědělských produktů pro lidskou spotřebu. Intenzita a koncentrace zemědělské výroby u nás dosáhly stupně, který se postupně dostal do příkrého rozporu s ochranou přírody a životního prostředí. Takový stav i vzhledem k dlouhodobé nadvýrobě zemědělských produktů v evropském prostoru nová politika EU nadále odmítá podporovat. Zejména v méně příznivých oblastech pro zemědělskou výrobu přechází postupně a systematicky k širším podporám údržby krajiny a trvale udržitelného venkova. To znamená, že venkovské dotace budou stále více mířit nejen k zemědělcům, ale i k dalším podnikatelům v regionech. Cíl, který těmito opatřeními Evropská unie sleduje je zachránit venkov před dalším vyliďňováním a udržet životní prostředí na venkově ve slušném, životaschopném stavu.

Venkov je představován nejen krajinou a přírodními krásami, ale také obyvateli tohoto prostoru, ve kterém žijí

a o který se v dobrém i špatném slova smyslu starají. Aby byla krajina udržena v kulturním stavu jako prostředí lákající k návštěvám, sportu a odpočinku, je nutné zde v první řadě udržet člověka – hospodáře, kterému jsou vytvořeny pracovní příležitosti a tím i důstojné podmínky k životu. Evropská unie tyto snahy aktivně podporuje řadou programů, které mají za cíl udržet a zachovat kulturní, společenské dědictví, přírodní krásy a bohatství krajiny nejen pro přítomnost, ale především pro další generace. Je to velmi náročný úkol, který především vyžaduje působit na člověka a jeho životní filozofii, aby si uvědomil svoje poslání a odpovědnost za současnost, ale především za budoucnost. Plzeňský kraj proto zadal zpracování Konceptu regionálního rozvoje venkova a zemědělství v souvislosti s připravovaným vstupem do Evropské unie, která hledá cesty k dosažení uvedených cílů.

Vymezení venkova

a) Venkovský prostor, venkov

Plošně je venkovský prostor obvykle vymezován jako „souhrn ploch zemědělské

půdy, lesů, vodních ploch, intravilánů, venkovských sídel, polních cest a místních komunikací. Takto pojatý venkovský prostor zahrnuje v evropských státech zpravidla 70–90 % jejich území.“ (Slepička, 1981).

Prakticky stejnou definici používá i Perlín, který definuje vesnici jako „zastavěné území s typicky rurální strukturou a venkovský prostor je tvořen jak zastavěným územím, tak i kulturní krajinou v okolí vesnice.“ (Perlín, 1998).

Metodika OECD a Eurostatu používá, stejně jako v případě vymezení venkovských obcí kritérium hustoty zalidnění (< 100 obyvk./km²) a odlišuje celkem 3 typy venkovských regionů typu NUTS III (v České republice se jedná o úroveň kraje).

1. Převážně venkovské regiony (Predominantly rural regions). U těchto typů regionů více jak 50 % obyvatelstva regionu žije ve venkovských obcích.
2. Významně venkovské regiony (Significantly rural regions). Ve venkovských obcích žije 15–50 % obyvatelstva sledovaného regionu.
3. Převážně městské regiony (Predominantly urban regions). V těchto regionech žije méně než 15 % obyvatelstva ve venkovských obcích.

Porovnání hustoty zalidnění v České republice

Kraj	hustota zalidnění obyvk./km ²	hustota zalidnění venkovských obcí obyvk./km ²
Praha	2393,6	
Středočeský	83,9	43,8
Jihočeský	50,9	29,2
Plzeňský	54,2	32,2
Karlovarský	98,5	32,5
Ústecký	114,1	40,8
Liberecký	98,7	44,0
Královehradecký	79,5	45,0
Pardubický	76,0	49,1
Vysočina	46,0	35,3
Jihomoravský	101,2	52,4
Olomoucký	99,4	57,0
Zlínský	112,9	60,6
Moravskoslezský	159,3	47,7
Česko	131,1	38,7

Pramen: Lexikon obcí 2000,
vlastní výpočty

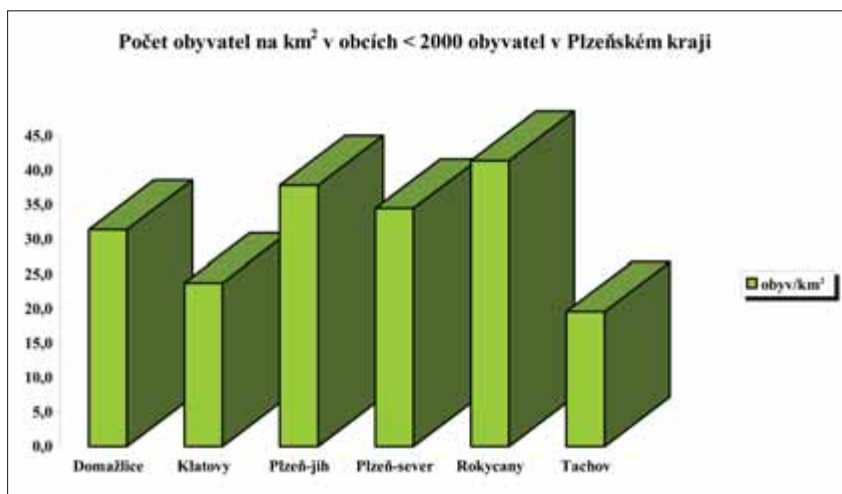
Podle této metodiky není možné žádný kraj v České republice hodnotit jako území „převážně venkovské“ a všechny kraje s výjimkou Moravskoslezského kraje (a Prahy) patří do kategorie „významně venkovské regiony“.

Z porovnání ukazatele hustoty zalidnění ve všech obcích a v obcích definovaných jako venkovské podle metodiky OECD vyplývá, že nejmenší hustota zalidnění a tedy největší „ruralita“ se nachází v kraji Vysočina, v Jihočeském a také v Plzeňském kraji.

b) Obec, vesnice

V obecném popisu co je venkovské sídlo, venkovská obec lze přijmout vymezení, že vesnice, obec je historicky vzniklý sídlištní útvar, který se v procesu dějinného vývoje mění ve své velikosti, struktuře, funkci a významu a stává se celkem hospodářským, společenským a správním převážně zemědělského charakteru (obdělávání zemědělské půdy a údržba krajiny). Většina autorů se orientuje podle účelu především na identifikaci charakteristických znaků vesnice jako venkovského sídla. Pro vymezení venkovských a městských sídel je však potřebné uvažovat celou řadu dalších charakteristických znaků a ukazatelů, z nichž mnohé jsou velmi obtížně statisticky vyjádřitelné a některé mají pouze místně omezenou platnost nebo jsou v čase rychleji proměnlivé. Z řady praktických důvodů pro širší vymezení obce a venkova se ukazuje nutným získat údaje, které svým způsobem zachycují (kvantifikují) charakter venkova, venkovské obce. Musí být statisticky dostupné a vhodné pro matematicko statistické vyhodnocení dat. Takovými charakteristikami jsou především pravidelně sledované údaje o počtu obcí a v nich žijících obyvatel, rozloze a tudíž i o hustotě zalidnění.

Metodika OECD a metodika Eurostat vymezuje venkovské obce (jednotky NUTS V), jako území, kde hustota zalidnění je menší než 100 obyv./km². Uplatnění této definice v podmínkách ČR je trochu problematické, protože existuje historicky řada venkovských obcí, které sice mají malý počet obyvatel, ale současně se nacházejí na velmi malém správním území a proto hustota obyvatel na km² může být vysoká a tak překročit stanovenou mezní hodnotu <100 obyv./km². V České republice můžeme takových obcí najít více než 700. Tyto obce mají méně

než 2000 obyvatel, ale jejich hustota zalidnění je větší než stanovená mezní hodnota 100 obyv./km².

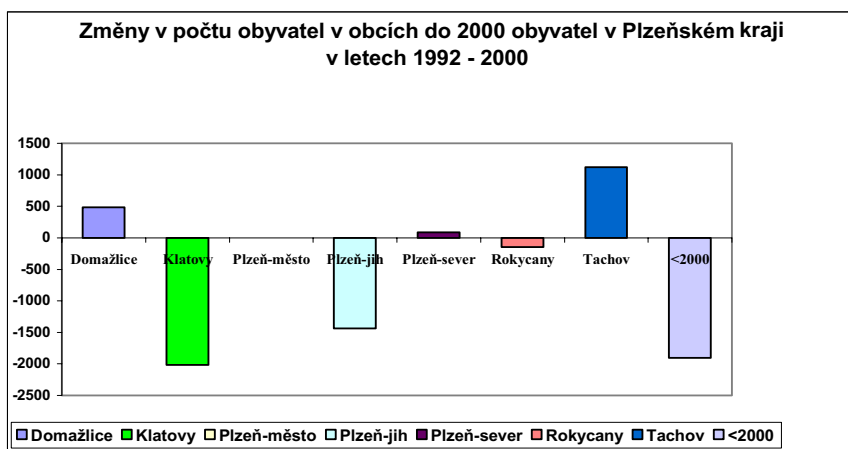
Aby byla eliminována tato jistá disproporce, nabízí se pro účely prací na problematice dalšího vývoje zemědělství a venkova zejména v méně příznivých oblastech používat jako ukazatel pro vymezení venkovských sídel pouze kritérium počtu obyvatel. Mezní hodnota kritéria, které se pro tyto účely používá (MMR, Perlín) je <2000 obyvatel. Situaci v okresech Plzeňského kraje přibližuje následující graf.

Problematika venkova Plzeňského kraje

Plzeňský kraj zaujímá rozlohu 7 560 km², tj. 9,59 % rozlohy ČR. Zemědělská půda představuje rozlohu 3 845 km², podíl orné půdy v kraji je oproti podílu v ČR mírně nižší (cca o 5 %) a jeho změny s časem jsou nevýrazné. Z hlediska půdněklimatických podmínek je větší část rozlohy kraje pro

zemědělství méně příznivá. Na 23 % rozlohy kraje se nacházejí obce nebo katastrální území v nadmořské výšce nad 600 m, nebo 500 – 600 m a zároveň se svažitou půdou omezující využití zemědělské techniky. Z celkového území kraje přibližně 60 % tvoří ostatní méně příznivé oblasti pro zemědělskou výrobu. Pouze zbytek, cca 17 % tvoří oblasti pro zemědělství příznivější.

Na tomto území se rozkládá celkem 503 obcí, z toho 92,2 % představují obce do 2000 obyvatel, tedy venkovského typu, ve kterých žije 32,5% obyvatel kraje. Část obyvatel by se tak teoreticky měla starat o 384 tisíc hektarů zemědělské půdy a 309 tisíc ha lesů a vodních ploch a tato činnost by jim měla poskytnout dostatek prostředků pro přiměřené uspokojení jejich potřeb. Je zcela zřejmé, že přitom na tradiční zemědělskou produkci nelze spoléhat vzhledem k většímu podílu méně příznivých oblastí pro zemědělskou výrobu (cca 60% rozlohy z. p. kraje) a zalesněných oblastí. Řadu možností a pracovních příležitostí však nabízejí programy Evropské unie. Je třeba ale se s nimi dokonale seznámit, při-

Pramen: ČSÚ, vlastní propočty

způsobit se jim a využívat je. Tyto programy se snaží chránit krajinu a životní prostředí a zamezit odlivu obyvatel z těchto oblastí. Že se jedná o reálné nebezpečí ukazují i statistiky Plzeňského kraje. Za 10 let od roku 1992 ubylo v Plzeňském kraji

celkem více než 8000 obyvatel, z toho ve venkovských obcích téměř 2000 lidí. Z pohledu venkova byly nejvíce postiženy okresy Klatovy, Plzeň - jih a Rokycany (ČSÚ - SLDB 1992 a 2000).

Využití půdy v Plzeňském kraji

Využití půdního fondu v Plzeňském kraji je determinováno výsledky privatizace a transformace ekonomických subjektů hospodařících na půdě kraje, současnými přírodními podmínkami a podmínkami další restrukturalizace zemědělství v celoevropském rámci.

Velikost jednotlivých okresů a základní využití půdy je znázorněno na následujícím grafu:

Plzeňský kraj se řadí k oblastem s méně intenzivním využíváním půdy pro zemědělství. O tom svědčí podprůměrný podíl zemědělské půdy na celkové výměře kraje a zejména vyšší podíl lesů, kde se řadí na třetí místo v republice hned za kraj Liberecký a Karlovarský. Jednou z důležitých podmínek dalšího využívání zemědělského půdního fondu a restrukturalizace zemědělské výroby je schopnost managementu přizpůsobit zemědělskou výrobu v daných půdně klimatických podmínkách požadavkům společné zemědělské politiky a evropského zemědělského trhu v oblasti produkce komodit i v oblasti rozvoje multifunkční (krajinnotvorné) funkce zemědělství.

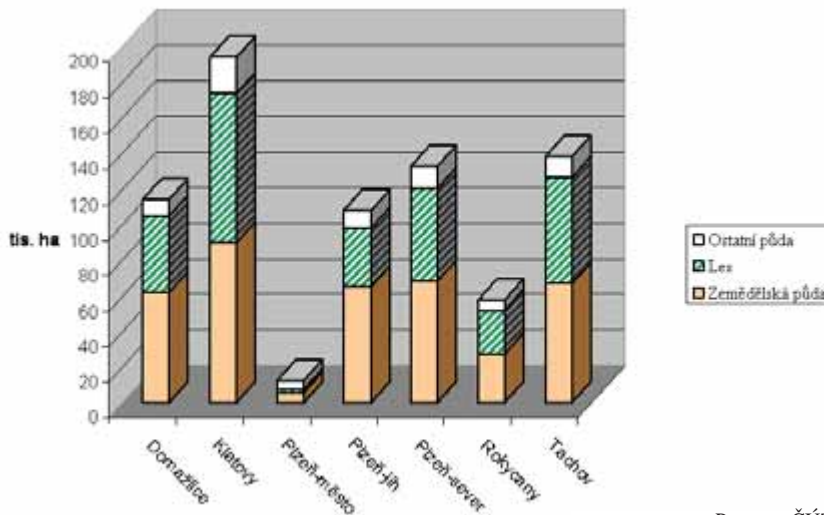
Měřítkem stupně zemědělského využití krajiny může být zornění zemědělské půdy, tj. podíl orné půdy (OP) na zemědělské půdě (ZP). Území s vysokým zorněním můžeme zaznamenat zejména v okresech Plzeň sever, Plzeň jih a rovněž ve vnitrozemních částech okresů Domažlice a Tachov (obr.)

Nepřiměřeně vysoký stupeň zornění a velká koncentrace půdy do produkčních půdních bloků o velikosti nad 20, 30 i 50 a více ha v nevhodném terénu znamenají vždy vážné zásahy do krajiny včetně ohrožení ekologické stability krajiny. Stupeň zornění v méně příznivých oblastech kraje se pohybuje v rozmezí od 55 % do 82 % podílu orné půdy na zemědělské půdě. Týká se to řady podniků v okrese Klatovy, Domažlice, Plzeň sever, Tachov a Rokycany. Jak může taková krajina vypadat je patrné z obrázku.

V Plzeňském kraji leží kolem 55 % zemědělské půdy v nadmořské výšce do 500 m. V rozmezí 500 až 600 m n. m. se nachází 34,8 % zemědělské půdy.

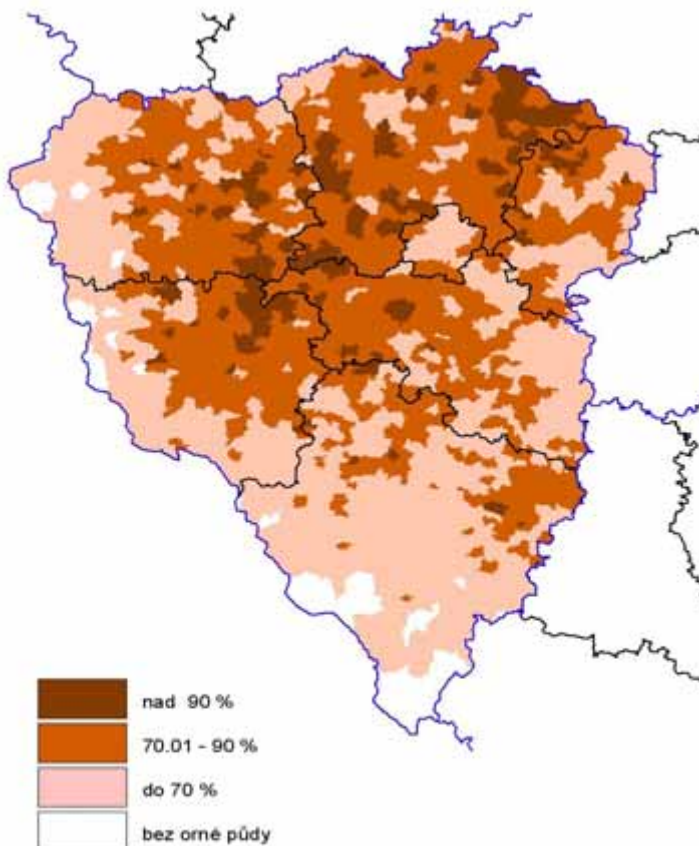
Možnosti a omezení zemědělského využití krajiny závisí ve značné míře na svažitosti terénu. Silně svažitě pozemky jsou náchylné k vodní erozi, vhodné jen pro travní porosty, svažitě pozemky se

Rozloha jednotlivých okresů Plzeňského kraje (dle základních druhů pozemků)

Pramen: ČÚZK

Stupeň zornění zemědělské půdy v Plzeňském kraji

Letecký snímek č. 1: krajiny s vysokým stupněm zornění v nevhodném, kopcovitém terénu.

Letecký snímek č. 2: krajiny s vysokým stupněm zornění v kopcovitém terénu s nevhodnou strukturou plodin.

Letecký snímek č. 3: krajiny s vysokým stupněm zornění ohrožujícím ekologickou stabilitu terénu.

obtížněji obdělávají, stoupají náklady na pohonné hmoty, na opravy strojů atd. V následujících tabulce je zhodnocen zemědělský půdní fond kraje z hlediska svazitosti.

Na 23 % rozlohy kraje se nacházejí obce nebo katastrální území horské oblasti definované nadmořskou výškou nad 600 m, nebo 500 – 600 m a zároveň se svazitou půdou omezující využití zemědělské techniky. Z celkového území kraje dále přibližně 60 % tvoří ostatní méně příznivé oblasti pro zemědělskou výrobu. Zbytek, cca 17 % jsou oblasti pro zemědělství příznivější a území okresu Plzeň-město.

V okresech s vyšším podílem hornatých oblastí (Klatovy, Domažlice, Tachov) je více než 60 % půdy zalesněno. Téměř 2/3 zemědělské půdy tvoří trvalé travní porosty – louky a pastviny. Oblasti s vyšší nadmořskou výškou a svazitostí pokrývají ve zbývajících dvou okresech podstatně menší výměru. Struktura půdního fondu se zde blíží parametrům, obvyklým v ostatních méně příznivých oblastech.

Základní využití půdy v různých půdně klimatických podmínkách udává tabulka.

Kromě půdně klimatických podmínek ovlivňuje využití půdy i struktura osídlení. Na Plzeňsku je takovým příkladem okres Tachov s celkově malou hustotou obyvatel (37 obyvatel/km², 19,6 obyvatel/km² v obcích < 2000 obyvatel). Podíl zemědělců, pracovníků v lesnictví a vodním hospodářství na ekonomicky aktivním obyvatelstvu je oproti ostatním okresům kraje poměrně nižší (7,7 %) a na jednoho pracovníka v zemědělství, lesnictví a vodním hospodářství připadá v průměru za okres nepoměrně více ha zemědělské půdy (31 ha) než v ostatních okresech kraje (mezi 18 až 22 ha). V oblastech s obdobnými parametry s ohledem na očekávané tendence společné zemědělské politiky Evropské unie lze předpokládat vyšší zájem zemědělců přihlásit se k příslušným programům a čerpat podpory zaměřené na extenzifikaci výroby a údržbu krajiny (zatravnění, zalesňování, ekologické zemědělství apod.).

Na obrázku na straně 15 je znázorněn podíl pracovníků zemědělství, lesnictví a vodního hospodářství na ekonomicky aktivním obyvatelstvu podle obcí jednotlivých okresů. Z obrázku je patrné, že v málo příznivých oblastech, příhranič-

Rozdělení zemědělské půdy podle její svažitosti – v % z celkové výměry ZP

Okres	Výskyt svahů %				Celkem
	Rovina	Mírný svah	Střední svah	Výrazný svah	
Domažlice	33,9	52,8	12,2	1,2	100
Klatovy	27,1	48,4	18,6	6,0	100
Plzeň-jih	37,9	56,6	5,2	0,3	100
Plzeň-sever	42,4	48,7	7,8	1,2	100
Rokycany	37,2	54,5	7,4	0,9	100
Tachov	42,3	50,1	6,6	1,0	100
Plzeňský kraj	36,2	51,3	10,4	2,1	100
ČR*)	43,6	41,5	11,2	3,7	100

Poznámka: rovina: 0 – 3°
mírný svah 3 – 7°
střední svah 7 – 12°
výrazný svah (výrazný svah až sráz) nad 12°

Pramen: databáze VÚZE, ČÚZK 2001
*) bez městských okresů a Prahy

ních, horských a podhorských oblastech je práce v zemědělství a lesnictví důležitým zdrojem obživy pro místní populaci.

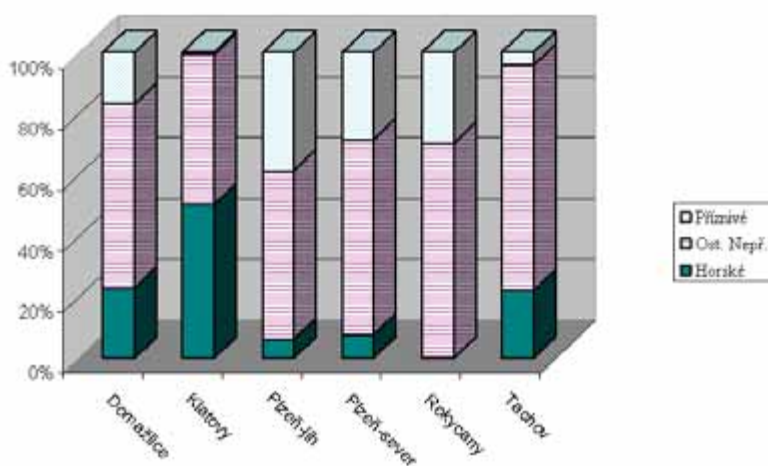
Restrukturalizace zemědělského půdního fondu probíhá v jednotlivých oblastech Plzeňského kraje různou rychlostí. Vstup ČR do EU na jedné straně přinese zvýšený tlak na konkurenceschopnost produkčního zemědělství a na druhé straně přinese finanční nástroje pro podporu multifunkčního zemědělství, jeho mimo-produkčních funkcí, včetně podpory zatrávňování, zalesňování a údržby krajiny.

Nástroje pro rozvoj venkova a zemědělství v období vstupu ČR do EU a příležitosti pro Plzeňský kraj

Politika a koncepční vize Evropské unie vychází z faktu, že zemědělství a lesní hospodářství jsou stále hlavními uživateli půdy a hrají tedy klíčovou úlohu v udržování a obhospodařování krajiny v Evropě. Celková plocha, na které vykonávají své činnosti dosahuje 80 % rozlohy Evropské unie. Zemědělská činnost probíhající po staletí na evropském kontinentě formovala krajinu. Diverzita a pestrost fauny a flóry jsou neoddelitelně spojeny se systémy zemědělské výroby. V oblastech, kde zemědělství vymizelo, životní prostředí venkova strádalo a přirozená biodiverzita se snižovala. Na druhé straně ne všechny metody používané v zemědělství měly pochopitelně příznivé účinky pro venkovské životní prostředí a některé intenzivní způsoby hospodaření měly za následek podstatné zhoršování ekologické rovnováhy a kulturní hodnoty krajiny. Zesilující ekonomické tlaky na farmáře zaměřené na zvyšování konkurenceschopnosti a změny metod hospodaření signalizují, že společnost už nemůže nadále očekávat, že zemědělci, ostatní zainteresovaní podnikatelé a obce budou poskytovat nákladné služby spojené s životním prostředím a údržbou krajiny zadarmo.

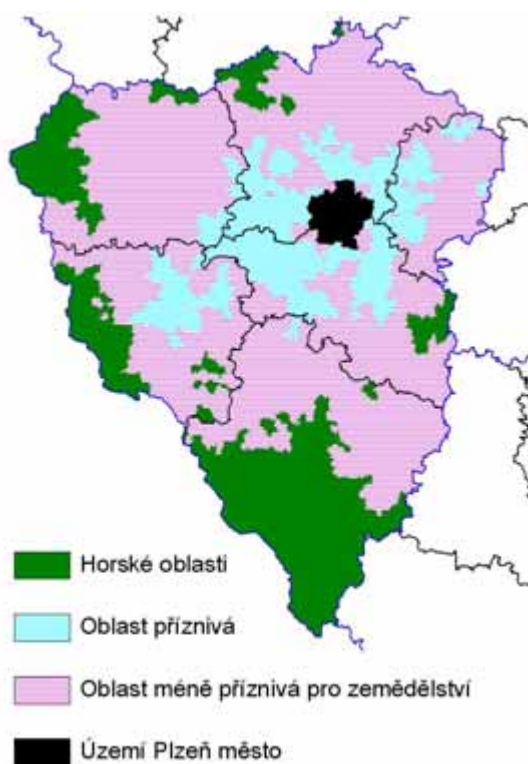
Strategickým cílem z hlediska rozvoje venkova a zemědělství kraje je vytvářet předpoklady pro udržitelný rozvoj, který podle přírodních, klimatických a sociálně ekonomických podmínek bude mít rozdílnou podobu v produkčních a v marginálních oblastech. K dosažení těchto cílů jsou využívány dva základní nástroje, kterými Evropská unie ovlivňuje životaschopnost venkova a zemědělství a jejich udržitelný

Zastoupení uvedených oblastí na výměře jednotlivých okresů Plzeňského kraje

Pramen: Návrh HRDP 2004 – 2006, vlastní propočty

Rozložení méně příznivých oblastí:

Pramen: VÚZE Praha

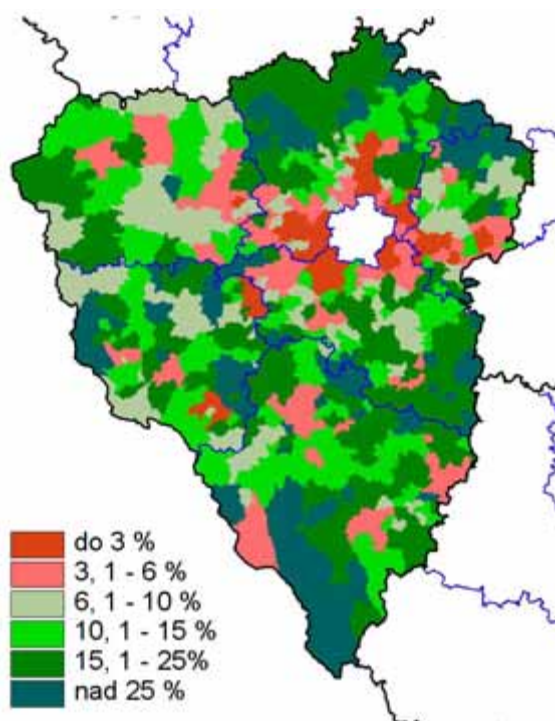

Struktura využití půdy v různých přírodních podmínkách

OKRES	Horské	Ostatní(*) nepříznivé.	Příznivé	Horské	Ostatní(*) nepříznivé.	Příznivé	Horské	Ostatní(*) nepříznivé.	Příznivé
	Podíl lesa na rozloze okresu %			Podíl ZP na rozloze okresu %			Podíl TTP na ZP okresu %		
Domažlice	64,2	30,9	26,5	29,4	60,9	63,9	64,8	27,7	15,1
Klatovy	62,1	24,3	11,0	28,1	64,5	76,9	64,3	30,8	32,2
Plzeň-jih	51,8	31,1	25,1	42,9	59,6	64,1	45,2	26,7	17,2
Plzeň-sever	49,5	42,2	31,1	43,8	49,7	57,1	36,9	14,6	9,7
Rokycany		46,7	33,8		44,9	52,5		22,0	16,6
Tachov	63,8	37,3	38,3	30,1	53,6	55,8	62,5	23,8	12,6

Pramen: Návrh HRDP 2004 – 2006, ČÚZK, vlastní propočty
*) všechna území s podprůměrnou výnosností

Podíl pracovníků zemědělství, lesnictví a vodního hospodářství na ekonomicky aktivním obyvatelstvu (%)

Pramen: VÚZE Praha

rozvoj. Pro oblasti s lepšími půdně klimatickými podmínkami jsou to především opatření Společné zemědělské politiky a pro oblasti zemědělsky méně příznivé jsou to opatření „Horizontálního plánu rozvoje venkova“, zpracovaného podle nařízení Rady Evropského společenství 1257/1999. Značnou úlohu bude sehrávat i operační plán „Rozvoj multifunkčního zemědělství a venkova“.

Cílem je zvýšení konkurenceschopnosti zemědělců efektivním využíváním všech výrobních faktorů jako jsou půda, pracovní síly. Klíčovými faktory se stávají vzdělání, formy podniků umožňující optimální využívání výrobních faktorů a v neposlední řadě maximální využití všech nástrojů podpor, jak ze zdrojů domácích, tak z programů EU. Cílem musí

být udržet a rozvíjet pracovní příležitosti a tím udržet osídlení venkovského prostoru. V tomto směru může kraj sehrávat významnou úlohu při koordinaci programů v rámci regionu a prosazováním oprávněných požadavků na úrovni NUTS 2 a na úrovni centrální sféry jako jsou ministerstva a další instituce.

Současná struktura využívání a údržby půdního fondu kraje, i když je částečně diferencovaná podle jednotlivých okresů, dále velikost a výrobní struktura zemědělských podniků a úroveň venkovského osídlení včetně jeho infrastruktury v Plzeňském kraji zatím zcela neodpovídají očekávaným potřebám a nárokům po přistoupení České republiky do Evropské unie. Přesto na základě provedené SWOT analýzy jsou šance na reálnou konkuren-

ceschopnost v oblastech podnikání v krajině značně vysoké.

Úkolem příslušných orgánů kraje a obcí, zemědělských stavovských a profesních organizací a samotných zemědělců a venkovského obyvatelstva je vytvářet, obnovovat a udržovat předpoklady pro trvale udržitelný rozvoj krajiny. Přístup musí být diferencovaný podle přírodních, klimatických a sociálně ekonomických podmínek a bude mít rozdílnou podobu v příznivějších nebo naopak marginálních oblastech kraje. Tento přístup nabude na významu zejména po našem vstupu do Evropské unie, neboť umožní efektivní čerpání finančních podpor z tohoto společenství. Mezi rozhodující oblasti, na které je třeba soustředit pozornost patří:

1. Udržovat a chránit životní prostředí a kulturní krajinu.
  - a. Alternativně využívat zemědělskou půdu.
    - Zalesňovat zemědělskou velmi svažitou nebo jinak zcela nevhodnou půdu pro zemědělské využití.
    - Podporovat využívání obnovitelných zdrojů energie, zejména z odpadní biomasy a z pěstování rychle rostoucích dřevin a plodin.
  - b. Podporovat činnost organizací zaměřených na ochranu přírody.
  - c. Sledovat a podporovat komunikaci mezi organizacemi zaměřenými na ochranu přírody a zemědělci.
  - d. Organizovat a propagovat ochranu přírody a krajiny.
  - e. Vytvořit systém účinné kontroly ochrany přírody vybavené příslušnými pravomocemi.
  - f. Koordinovat účinnou podporu ochrany přírody a krajiny ze strany příslušných orgánů kraje.
2. Systematicky věnovat pozornost biodiverzitě a environmentálním opatřením v krajině.
  - a. Podporovat ekologické zemědělství.
  - b. Pečovat o krajinu.
    - Oplocení cenných lokalit na pastvinách.
    - Ptačí lokality na TTP.
    - Trvale podmáčené a rašelinné louky.
    - Údržba extenzivních sadů.
    - Obnova tradičních ovocných odrůd.
    - Tvorba travnatých pásů na svažitých pozemcích.

- Rozptýlená zeleň.
- Zakládání rybníků a poldrů.
- Obnova vodoochranných opatření.

3. Směřovat pozornost na budování konkurenceschopného zemědělství v odpovídající vazbě na výrobní podmínky.

a. V méně příznivých oblastech v okresech Klatovy, Tachov a Domažlice spolu s rozvojem multifunkčního zemědělství snížit zornění zemědělské půdy ve prospěch krajinných opatření a environmentálních opatření (zatravnění, zalesnění, výstavba nádrží, rybníků, technických a biologických, protierozních opatření apod.).

b. V okresech Plzeň jih, Plzeň sever a Rokycany v méně produkčních oblastech zvyšovat podíl extenzivního a ekologického zemědělství.

c. V produkčních oblastech okresů Plzeň jih, Plzeň sever a Rokycany zachovat zornění přibližně na současné úrovni.

4. Orientovat zemědělský podnik na opatření, která pomohou:

a. Optimálně přizpůsobit velikost podniku výrobnímu zaměření a výrobním podmínkám a schopnostem managementu.

b. V závislosti na výrobních podmínkách orientovat se na ekologické zemědělství, rozšiřování podílu mimo-produkčních funkcí a údržbu krajiny.

c. Identifikovat vlastnictví užívané zemědělské půdy v krajině. Žádat provedení komplexních pozemkových úprav.

d. Zvyšovat podíl vlastní obhospodařované půdy, snižovat podíl půdy pronajaté.

e. Přesně smluvně vymezit práva a povinnosti nájemce a pronajímatele zemědělské půdy.

f. Upravit strukturu výroby podle výrobních podmínek a možností odbytu.

g. Využívat výrobní technologie šetrné k životnímu prostředí.

h. Respektovat welfare zvířat.

i. Zvyšovat vzdělanost a kvalifikaci pracovníků v zemědělském podniku.

j. Diverzifikovat výrobu v podniku.

k. Zlepšovat sociální a ekonomické podmínky pracovníků v podniku.

l. Soustavně vytvářet podmínky pro optimální čerpání podpor Evropské unie.

5. Rozvíjet vztahy a vazby na nadpodnikové úrovni:

a. Obnovovat tradiční řemesla a výroby

Příklad udržované krajiny v méně příznivých podmínkách pro tradiční zemědělskou velkovýrobu minulého období

a hledat další možnosti diverzifikace činností v zemědělství a na venkově.

b. Zaměřit se na využití a další rozvoj možností vzájemné spolupráce obcí, zemědělců, lesníků a pracovníků zainteresovaných na údržbě a ochraně krajiny s příhraničními oblastmi SRN.

c. Zlepšovat sociální a ekonomické podmínky pracovníků na vesnici a v zemědělství.

d. Prosazovat provedení komplexních pozemkových úprav.

6. Budování vztahu a identity na obecní úrovni:

a. Obnovovat vztahy spolupráce mezi zemědělskými podniky a obcemi.

b. Vytvářet podmínky pro stabilizaci obyvatel v obci.

c. Vytvářet příležitosti pro rozšíření pracovních příležitostí (turistika, rekreace, sport, obnova tradičních řemesel, výroba krajových specialit apod.).

d. Udržovat místní tradice a folklór.

e. Zlepšovat sociální a společenské podmínky života na vesnici.

f. Věnovat se údržbě kulturních, stavebních a přírodních památek v obci a okolí.

g. Využívat nástroje Evropské unie pro podporu rozvoje venkova.

7. Budování vztahu a identity na úrovni příslušných orgánů kraje:

a. Sledovat, organizovat a podporovat ochranu přírody a krajiny.

b. Podporovat osvětu a propagaci ochrany přírody a krajiny.

c. Podporovat využívání obnovitelných zdrojů energie.

d. Budovat infrastrukturu ohleduplnou k životnímu prostředí, podporující podnikatelské aktivity, společenský rozvoj kraje a cestovní ruch.

e. Podporovat kulturně společenské iniciativy obcí a organizací směřující k udržení či obnově tradic a identity vesnického společenství spojených s venkovem a zemědělstvím.

Základní strategickou vizí trvalého a harmonického rozvoje území Plzeňského kraje musí být proto respektování vědecky prokázaných a v praxi ověřených přístupů na udržování a šetrné využívání krajiny ku prospěchu obyvatel kraje a celé společnosti. K naplnění tohoto cíle je nutné zejména na úrovni kraje systematicky využívat reálné podmínky a trvale vytvářet nové předpoklady harmonického rozvoje. Funkční a životaschopný venkovský prostor Plzeňského kraje potřebuje funkční a konkurenceschopné zemědělství, které vedle odpovídajících produkčních aktivit zabezpečí i rozhodující podíl na údržbě venkova, krajiny, životního prostředí. V návaznosti na stabilizované zemědělství se otevře prostor pro rozvoj dalších aktivit a činností, které povedou ke stabilizaci obyvatelstva, obcí a tím i celého venkovského prostoru.

Ing. Zdeněk Trávníček, CSc.

Ing. Marie Štolbová, CSc.

Ing. Petr Jakobe, CSc.

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky

Praha

Ing. arch. Miloslav Michalec

Oddělení regionálního rozvoje

Krajský úřad Plzeň

Literatura:

1. Majerová, V. (2001): *Český venkov 2002: podniky a podnikání*, Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 1. vyd. ISBN 80-213-1002-2
2. Perlín, R. (1998): *Typologie českého venkova*. *Zemědělská ekonomika*, 44, č. 8, s. 349 – 358.
3. Slepíčka, A. (1981): *Venkov a/nebo město, lidé / sídla / krajina*, Praha, Svoboda, 367 s. mapy
4. *Konzultační dokument Venkov (1998)*, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, www.mmr.cz
5. *Koncepce agrární politiky MZe na roky 2004–20013*, interní materiál, MZe
6. *Plán rozvoje venkova, podkladový dokument pro program SAPARD (1999)*, MZe ČR a MMR, ČR, www.mze.cz
7. *Agenda 2000*
8. *Koncepce agrární politiky MZe na roky 2004–2013*, interní materiál, Mze
9. *NATURA 2000*
10. *Operační plán „Rozvoj multifunkčního zemědělství a venkova“*, www.mze.cz
11. *Horizontální plán rozvoje venkova*, www.mze.cz
12. *Program rozvoje Plzeňského kraje*